
Promluva Tomáše Halíka při rekviem za Václava Havla

Promluva Tomáše Halíka při rekviem za Václava Havla

21. 12. 2011; autor: Tomáš Halík; rubrika i-Forum informuje

Těšte, těšte můj národ. Tato slova proroka Izaiáše nás provázela po celý advent a v tomto týdnu dostala novou naléhavost. Smrt blízkého člověka plodí stesk a smutek, smrt velkého člověka rozvírá velký prostor prázdnoty, závratného vyklonění do noci nebytí. Ale jsou svatá místa a svaté chvíle, kde bolest může být proměněna v pokoj a naději.

Smrt Václava Havla mi v leccčems připomíná smrt spisovatele Karla Čapka o Vánocích 1938, když se nad naším národem a Evropou stahovala hrozivá mračna. Tehdy se také i v našem národě zdvíhal mravní kal, který tak často v našich dějinách obracel právě proti lidem, kteří vyčnívali z řady. Přiznám se, že i já dnes musím nejednou bojovat s černými mračny starostí a úzkostí o věci obecné a s pokušeními k rezignaci v době, o níž – při pohledu na téměř vyčerpaný kapitál důvěry, který demokracie potřebuje ještě víc než kapitál ekonomický – by znovu bylo možno říci „naše země nevzkvétá“.

A jsou to starosti nejen o náš malý dům, ale i o naši širší vlast, jak ji právem Havel nazýval, o onen velký domov svobodné Evropy, do něhož nás úsilí mužů, jako byl Václav Havel, znovu uvedlo z hnilobné, násilné, nebezpečné izolace. Cítím však, že tyto dny vzpomínky na Václava Havla mohou být zejména pro mladou generaci signálem naděje, jako když se v závěru Beethovenovy Deváté symfonie najednou proti chmurným tónům rozezní slova: „Přatelé, zanechme tyto tóny!“ a rozezpívá se hymna na radost – tu, kterou Evropa zvolila za svou neoficiální hymnu.

To, co zůstává po státníkovi v dějinné paměti národa, nejsou kupodivu jednotlivé věci, které naplňovaly jeho pracovní dny: za krátko už jen odborníci budou vědět, které zákony a mezinárodní dohody podepsal, které ministry jmenoval a které země navštívil. Zůstane povědomí o tom, kým byl, jaký celkový styl vtiskl svému úřadu a jak tím přispěl k duchu doby, v níž žil.

Marná věc: archetyp prezidenta v českých myslích navždycky vytvořil Masaryk a i on vědomě navázal na typ autority, který prostupuje staletími českých dějin. Když se Václav Havel poprvé objevil před zraky celé české veřejnosti, mohlo se mnohým zdát, že v jakémsi okamžiku prolutí světů – jako v Kafkových či Meyrinkových románech – jste zabloudil do říše politické moci z nějakého úplně jiného příběhu. V několika podstatných bodech však brzy na Masaryka navázal. Prezident reprezentuje jiný rozměr politiky než kterýkoliv jiný držitel moci. Prezidentovou úlohou je vést, to znamená vytyčovat a artikulovat cíle, předkládat inspirativní vize a motivovat, získávat pro ně lidi. Řadoví politici mohou mobilizovat jedny proti druhým, prezident musí mobilizovat onen morální potenciál společnosti v jedněch i druhých, probouzet pozitivní sílu, dodávat energii, posilovat naději. Ale ani ve jménu optimismu nesmí opustit půdu pravdy.

Václav Havel byl ve jménu pravdy schopen pojmenovat stav naší společnosti nelítostně: Naše země nevzkvétá, konstatoval hned ve svém prvním projevu. Často se zdálo, jako by byl prezidentem i disidentem zároveň. Ale tím se právě liší naděje, kterou dává odpovědný státník, od laciného optimismu populistů – svou odvahou k pravdě, byť by byla trpká. V tom byl následníkem Masarykovým.

Masaryk vedl český národ především tím, že dokázal interpretovat smysl dějinné chvíle a aktuální šance české společnosti v širokém kontextu evropského a světového vývoje, většina jeho děl sleduje právě tento cíl. Právě toto spojení politiky a filozofie způsobilo, že jeho jméno a jeho dílo se vrylo do dějinné paměti neskonale hlouběji než prvoplánové aktivity politických pragmatiků. Ano, i zde Havel navázal na Masaryka: jeho stálá snaha ukázat spojitost naší cesty k demokracii s planetárním pohybem dnešní civilizace a ochota přemýšlet o globálních problémech naší doby mu v soudech zápečníků vysloužila karikaturu idealistického snílka, avšak zjedнала jeho slovům pozornost a vážnost na pěti kontinentech.

Svou iniciativou Forum 2000 učinil Prahu a sídlo českých králů opět křížovatkou inspirativního setkávání osobností a idejí. Právě tím, že zůstal člověkem obou světů, světa kultury a světa politiky, mohl politiku obohacovat. Intelektuálně vyprázdněná a myšlenkově vykastovaná politika, čerpající z ideologických schémat, vede nutně společnost na scesti. Základním nástrojem moci Václava Havla bylo a zůstalo slovo – ale každý, kdo není vyznavačem skřeků nebo tichých ran nožem do zad, mohl pochopit, že není slovo jako slovo: slovo, nesoucí cenou myšlenku, je činem nejpronikavěji obohacujícím svět. Havel propůjčil politice novou, neotřelou řeč – a také tím vzbudil zájem světa. Vždyť naše politická řeč ve sklepení totality zplesnivěla frázemi, jak můžeme dosud mnohde slyšet anebo se naučila newspeaku, spěšně okopírovanému od zaměnitelně usměvavých prázdných tváří mnoha západních i východních politických profesionálů.

Václav Havel ukázal, že politika není jen technologie moci – tou je nesporně a nutně také a není radno tím pohrdat. Ale v jistých patrech je politika především kulturou, kulturou komunikace. To je patrně jeden aspekt toho, co měl Masaryk na mysli, když tvrdil, že politika je jen skromnější částí života duchovního.

Havel obstál v obou velkých úkolech českého prezidenta: důstojně reprezentovat naši zemi před světem a doma nikdy nevzdat nekončící zápas o kultivaci veřejného života. Stavěl noblesu proti hulvátství, kritické myšlení proti lacinému populismu a ideologickým schématům. Zápas proti lidské hlouposti, malosti a zlobě nelze vyhrát, není však dovoleno jej vzdát: a on v něm vytrval.

Měl jsem možnost křížem krážem procházet touto planetou – a na všech místech jsem slyšel Havlovo jméno vyslovovat s úctou. Nejen na půdě univerzit, nýbrž také od lidí, kteří by sotva dokázali najít na mapě naši zem – od afrického hlídače pouštních vykopávek, čínského polárníka v Antarktidě, japonského buddhistického mnicha i od nepálského celníka.

Uvědomil jsem si, že nesmíme nechat Havlův politický a mravní odkaz zarůst plevelem tatíčkovských legend, nýbrž každý svým nezaměnitelným způsobem a na svém místě na něj kriticky a tvořivě navázat.

Kdysi jsem se s ním loučil na konci jeho prezidentského úřadu v pražském Národním divadle – na „prknech, která znamenají svět“. Nyní Václav Havel opustil theatrum mundi, divadlo světa a labyrint lidských dějin, vstoupil za oponu věčnosti. Tam nedoléhá potlesk ani hanobení. Tam stojí člověk sám před Soudcem zároveň spravedlivějším a zároveň milosrdnějším, než je jakýkoliv lidský soud a úsudek.

Evangelium říká, že člověk je tam dotazován na svou víru. Nikoliv na své náboženské názory a přesvědčení, nýbrž na víru, kterou lze vyčíst z činů, jak se píše v jedné novozákonní epištole. I v životě mnohých, kteří nezdomácněli v církevních lavicích a nepovažují se sami za nábožensky věřící, je obsažena víra, kterou cení Bůh nade všechno: život v pravdě. A pokud člověk – jak víme z života Havlova a jak odpovídá jisté nezanedbatelné tradici našeho českého duchovního života, s jistou plachostí a cudností se rozpakuje mluvit o Bohu v někdy příliš lehkém církevním žargonu, nic to neubírá na autentičnosti této „plaché zbožnosti“ – možná naopak. I my věřící a teologové si musíme stále znovu uvědomovat to, co říkával C. G. Jung: že člověk ze své vlastní síly toho ví o Bohu – o tom, kdo Bůh ve své podstatě je a jak je – asi tolik, jako housenka o Britském muzeu. Věřím, že náš bratr Václav toho nyní ví o Bohu a jeho velkorysé lásce víc než my všichni dohromady.

V jedné evangelijní scéně se Ježíš, který zvítězil nad smrtí a vrací se do prostoru víry jako zraněný vítěz, legitimuje svými ranami. Ukazuje je pochybujícímu apoštolu Tomášovi a chce, aby se jich dotkl. Toto evangelium má pro mou víru klíčovou důležitost.

Co jsou ty rány, které ukazuje Kristus i nám dnes? Rány Kristovy, to jsou bolestná místa tohoto světa. To jsou místa, kde teče krev, kde jsou lidé obírání o svou svobodu a důstojnost, o práva, která dal člověku Bůh, a proto nikdo nemá právo je lidem upřít a vzít; ty rány, to jsou místa, kde lež a násilí překřikuje pravdu. Kdo ignoruje tyto rány světa, kdo žije jen na povrchu, jak se žije na světě, kdo vyje s vlky a utíká před odpovědností, ten nemá právo říci jako apoštol Tomáš: Můj Pán a můj Bůh.

Dnes je svět plný napomádaných bůžků reklam a ideologií. Bůh křesťanů je zraněný Bůh. Mohl bych hodiny citovat místa, kde Václav Havel přímo či nepřímo mluví o Bohu. Ale jeho skutečné vyznání víry byla jeho solidarita s utlačovanými, jeho služba svobodě, jeho stálé úsilí – přes všechny jeho lidské slabosti – žít život v pravdě. Věřím, že tuto jeho službu zraněnému lidství Bůh oslaví a že tato sláva je víc než vše, co o něm dnes mohou říci slavnostní projevy státníků a komentáře médií.

A to je, věřím, i odkaz, kterým nás Václav Havel zavázal a který svěřil naší svobodě jej přijmout či odmítnout: snažme se – každý na svém místě a podle svých možností – žít v pravdě. Pravda, řekl Karel Čapek v závěru svého života, je víc než moc, protože je trvalá.

Článek převzat z webových stránek [Akademické farnosti Praha](#)